

Chr. Wilhelm Poulsen, proprietær på Mustorp 1854–1868

Fra ordfører til konkurs

Av Erling Mustorp

Christian Wilhelm Poulsen kjøpte Mustorp med Askim kirke og dens herligheter og inntekter i 1854 av Hans Adolf Rasch. Han var sønn av lensmann Poulsen i Asker, og var en foregangsmann på landbruk i distriktet. Han var student og kalte seg gårdbruker kandidat proprietær (en stor jordeier).

Å være student den gangen var sikkert sjeldent. Han var en leder i bygden på mange områder, var med i styre og stell i bygda. Poulsen var ordfører i Eidsberg fra 1864 til 1867. I Eidsberg bygdehistorie står det at Eidsberg skytterlag ble stiftet på Mustorp i 1858. I spissen sto senere ordfører Chr. Wilhelm Poulsen. Dette skytterlaget skal være blant de første som ble stiftet her i landet. Laget fikk sin egen fane allerede 1860, den henger på Folkenborg museum.

Poulsen var formann i Østfold landbruksselskapdbruksselskap fra 1860 til 1864. Om

Poulsen var en foregangsmann på hesteavl, vet jeg ikke, men i bygdeboka for

Eidsberg 1800–1940 står skrevet: «Den første støtte fra statens

side for fremme av hesteavl i indre Østfold var at

Gudbrandsdalshingsten Omer ble stasjonert på Mustorp fra 1858 til 1861. Den ble født på Enevold

i Vestre Gausdal. Omer satte varige merker etter seg i bygda.» Bildet av Omer står i bygdeboka.

Poulsen satte også spor etter seg innen feavlen. I bygdeboka står det at Poulsen hadde ayrshirerace på utstillingen i Kristiania i 1865. Ole Mysen sier i samme bok at det i midten av århundret ble vanlig å så grasfrø i engene. Poulsen var på flere områder forut for sin tid. Rundt hele Mustorp hadde Poulsen svensker til å grave åpne grøfter, slik at vannet ikke rant inn på jordet, også åpne grøfter ellers på jordene. Han var også en handelsmann før samvirketanken kom. Han reiste til Oslo og solgte varene sine selv. Når et hestebeite gikk inn til Oslo med varer, var det et annet beite som reiste fra Oslo med varer en gang i uka.

Poulsen forstod også betydningen av husdyrgjødsel. Han tømra opp en lannekum som sto midt ute i gjødselhaugen. Den var i bruk helt til det ble bygget nytt fjøs i 1911. Han var den første som brukte kunstgjødsel i bygda. Det er et paradoks at det førte til at han gikk konkurs. Det var Lysaker Kjemiske Fabrikk som slo ham konkurs i 1868. Kunstgjødselprisen sto sikkert ikke i samme forhold til produktene den gang som nå. Jeg vet ikke om det var den direkte årsaken til at det gikk

slik med ham. Kanskje interesserte han seg mer for kommunale anliggender enn for sin egen økonomi. Bestefar skriver at han hadde lånt svære beløp og til sist greide han ikke å betale renter og avdrag. Og i tillegg kom det veldig nedgangstid.

Han likte å være den store mann. Når han var ute og kjørte, brukte han bestandig to hvite hester.

Poulsen var også medlem av direksjonen i Eidsberg Sparebank 1863–1864, og var direksjonens formann i 1863. I 1867 ble Poulsen utnevnt av amtet som lokal tilsynsmann for fengslet i Eidsberg.

Bestefar skriver at Poulsen var en meget ivrig revejeger. Han hadde en hund som var så veldig lik en rev at reven trodde at hunden var en rev. Det var derfor at Poulsen skaut så mye rev for hunden sin.

I 1972 kom det en søndag til Mustorp'n mann som presenterte seg som H.F. Zeiner Gundersen, som den gang var general og forsvarssjef. Han kom sammen med sin mor på 87 år. Han spurte om han og hans mor kunne få lov til å bese seg på Mustorp. Og det fikk de lov til, både ute og inne. Han fortalte at Poulsen var hans oldefar og hans mors bestefar. Hun hadde så moro av å se Mustorp før hun falt bort. Som liten jente hadde hun sittet på fanget til bestemor da hun fortalte om den fine parken og hagen på Mustorp som Poulsen hadde anlagt, og som de måtte reise fra på grunn av at han gikk konkurs. Blant annet var det tennisbane og vannfontene med 7 lysthus, som sikkert var sjeldent den gangen. Bestefar fortalte at den gangen gikk hagen helt til sandgropa. I annonsen

om tvangsauksjon i Morgenposten sto det at gården har et sjeldent flott parkanlegg for kondisjonert fremleie. Poulsen hadde egen gartner.

Poulsen skal ikke ha hele æren av beplantningen på Mustorp. Den forrige eieren Michael Rasch, som kjøpte Mustorp i 1801, var også en ivrig hagemann. Det står at i 1801 hadde han en gartner, Anders Stålgren fra Getinge i Sverige, til å anlegge hage på Mustorp. En del av de gamle trærne er nok også fra den tiden. Det skal visst være meget sjeldent at de er nevnt. At enkelte trær kan være fra den tiden, kan jeg bevise. Den første linna i alléen på høyre hånd vil jeg nevne, og den er innhulet. Ca. fire meter oppe er et stort hull. Her krøp far, hans bror og Sigurd Mysen inn og sto nede i bunnen på en gang. Far var født i 1895, så det over 100 år siden.

Zeiner Gundersen fortalte at de hadde et gammelt bilde fra Mustorp som var tatt av fasaden av hovedbygningen på Mustorp fra den tiden Poulsen var her. Bildet er tatt av en for oss ukjente frøken Røpke på Mysen. Bildet ble tatt i 1864 eller -65. På bildet står Poulsen og hans kone Kaya Poulsen født Foyn, og deres 3 barn. Slektsopplysninger viser at Kaya var søskenbarn til hvalfanger Sven Foyn i Vestfold. Hennes far var grosserer og seilskutereder i Vestfold. De var fra gården Teie, og hennes far var også trelasthandler.

Etter dette bilde å dømme, er beplantningen utført av Poulsen på begynnelsen av 50-årene ved hjelp av gartner Tøyen, som var utdannet slottsgartner. Han var oldefar til Christian Andresen som drev Mysen Fargehandel. Han bodde på Furulund

Hovedbygningen på Mustorp gård ca. 1865. Wilhelm Paulsen til høyre, hans kone Kaia Paulsen, født Føyn, søskenbarn til hvalfanger Sven Føyn fra Sandefjord, og deres tre barn.

på Folkenborg. Jørgen Dahl skriver om ham i Indre en gang, at han var en veldig munter mann og en spilloppmaker. Far fortalte at han hadde hørt av en gammel mann en gang at det var den samme mannen som også hadde anlagt hagen på Lekum og Sulerud.

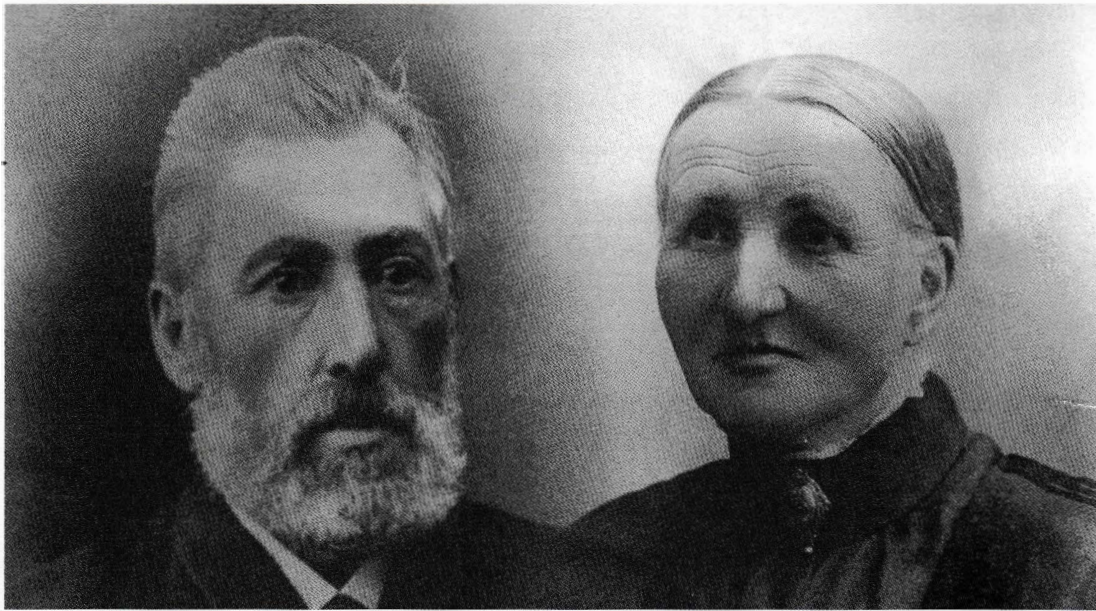
På slutten av 1850-årene kom det en del sjeldne trær fra Ås som ble jordslått på Mustorp, og som siden ble fordelt ut over distriktet står det. Som liten gutt kunne far huske dem. I dag er alle døde.

Jeg spurte Zeiner Gundersen om han kunne skaffe meg en kopi av bildet fra Mustorp, og det gjorde han gjerne, sa han, for hans datter utdannet seg som fotograf. Jeg fikk tre kopier tilsendt med beskrivelse av personene. Det skulle ikke koste oss noen ting, og skulle

være en liten gave for at vi hadde vært så snille mot ham og tatt i mot ham og hans gamle mor på Mustorp. Mor sendte tilbake en liten heklet brikke til jul, som takk. Bildet overlot hun til sin eldste sønn og det har gått i arv fra far til sønn som et minne fra den gang Poulsen var på Mustorp. Bildet er nå veldig forstørret og henger i stuen.

Om Poulsen fortelles det at han som ung, sammen med sønn til lensmann Hjort på Lekum, reiste i 1848 som frivillig til Danmark og var med i den tysk-franske krigen. Begge fikk tapperhetsmedaljen når de kom hjem. Han var født i 1825 og døde i 1880-årene.

Stabbursklokka på Mustorp henger i dag på Narvestad. Den ble solgt på tvangsauksjon etter Poulsen. På

Iver Olsen Mustorp, Martine Mustorp. Erling Mustorps oldeforeldre.

den står det skrevet Chr. W. Poulsen 1854. Det var det året Poulsen kom til Mustorp. I den er det støpt inn to sølvdaler. Da Poulsen måtte reise, spurte han oldefar om han kunne få med seg fløya i flaggstanga, den var i messing med unionsmerket på, som det siste minne fra Mustorp. Og den fikk han med seg, for oldefar syntes synd på ham.

Min oldefar, Iver Mustorp, kjøpte Mustorp i 1868.

Fra omgangsskole til amtskole på Mustorp

Før i tida var det omgangsskole på gårdene rundt omkring i bygdene, to til tre dager på hvert sted, og ofte i samme rom der husets folk hadde sin daglige gjerning. Elevene leste i testamentet og katekismen, og forklaringen lærte de på rams og uten forståelse. De flinkeste og især de bedrestilte lærte seg å skrive og å regne. Gamle Bunes'en var deres lærer som hersket med suveren

myndighet. Da det hendte at en av de flinkeste i klassen søkte å trenge inn i regnekunstens mysterium og ba læreren om hjelp, fikk han ofte til svar: «Det er et snett med det, du får tenke på det». Han kunne nemlig ikke divisjon og derfor ville han nødigg at barna skulle nå lenger enn til å multiplisere, skriver han.

Iver lærte å regne og skrive etter at han var konfirmert, så derfor kunne han ofte hjelpe de andre når de kneip. Især forsto han godt å få uttrykke sine tanker muntlig og skriftlig. Dette ble han til hjelp, særlig når han talte Guds ord. Hans hustru lærte ikke å skrive eller regne, men hun kunne lese. Hun var født i 1834.

Nedre Smaalenenes Amtskole, eller Skjeberg fylkesskole som den senere ble kalt. I 1960 ble den Skjeberg Folkehøgskole.

Det første kullet ble holdt på salen på Mustorp i 1876. Skolen var en vand-

Fra salen på Mustorp der skolen holdt til. Prost Kjølborg på prekestolen.

rende skole rundt om i fylket de første årene. Den kom flere ganger tilbake til Mustorp. Siste gang var i 1895. På 100-årsjubileet for skolen i Skjeberg fikk skolen låne kateteret og prekestolen fra det første skoleåret, som en kuriositet på denne dagen.

I 1875 kom forslaget til Stortinget om statsunderstøttelse til ungdomsskoler, der undervisningen skulle drives i den rette lutherske ånd. Dette ble til de såkalte amtskoler. Så tidlig som i januar 1876 ble det satt i gang et amtskolekurs på Mustorp. Bestyrer og enelærer var cand. theol. John Mourby Woll. Det første kurset på Mustorp varte i 20 uker og hadde 43 elever. De fikk undervisning hovedsaklig i norsk, kristendom og regning.

Sommeren 1877 ledet den nevnte bestyrer Wold et tre måneders jentekurs på Mustorp. Lærer Anders Jensen i Trømborg underviste i sang, og en lærerinne i håndarbeid. Fru Gunhild Skrikerud, født Hedemarken,

har fortalt dette til den senere folkehøgskolebestyrer Funderud. Det var 11 jenter på kurset. Det gikk nokså stivt og alvorlig for seg. Bestyreren talte aldri eller sjelden til elevene. De hadde norsk, regning, historie og helselære. Det ble gjort lite for elevene utenom skoletiden. Ingen elevmøter eller kvelder til opplesning eller musikk, ikke en gang 17. mai var det noen tilstelning. De sang «Ja, vi elsker» og fikk lov til å gå en tur om ettermiddagen. Men ikke i flokk og følge, bare to og to. De måtte ikke forstyrre veifreden.

Ved avslutningen av kurset, var det heller ingen festlig tilstelning, men en utstilling av skolens håndarbeid. Cand. theol. Mourby Woll var ingen ungdomsskolens mann. Han ble senere professor i filosofi. I regning begynte han for langt ute i regneboka, syntes fru Skrikerud.

I 1894–1895 kom amtskolen til Mustorp igjen. Bestyrer Hans Lie holdt kurs for 30 elever (gutter), O. Lingjærde

var en annen lærer, amtsagronom Iversen holdt tre foredrag på dette kurset i husdyrlære. Iversen var sønn på Duserud. De hadde en festlig sommeravslutning. Sommeren 1895 var det jentekurs på Mustorp. Det var 33 jenter og gjennomsnittsalder var 19 år. Lie roste elevene for flid og lærelyst.

Natten til 18. juni 1895 brant skolehuset på Myranne, Folkenborg. Det var ikke gammelt, sa bestefar, og lå like i nærheten av jernbanebrua. Her lå det en liten låve som er revet i den senere tid. Folkeskolen ble da midlertidig flyttet til salen på Mustorp, mens ny skole ble bygget opp på Mysen, tvers overfor Festiviteten. Den ble bygget i murstein og revet i 1976.

Kåre Grytli (bestyrer) og fotograf Kjell Bertheau Johansen fra skolen var her en tid før jubiléet, tok bilder og samlet opplysninger om skolen, til jubileumsboken. Far har snakket med en del av de gamle elevene som har gått her. Alle syntes at det var meget lærerikt, og hadde mange gode minner. Jeg har navnet på en del av disse: Anna Duserud, søster av bestefar, død 1956. Johan Moen fra Høyekroken, død 1952. Han bodde på gården Løkkeberg på Folkenborg, som i dag er nedbygget. Maren Tassebakke, bodde på Tassebakke ved Hjelmark. Ble senere gift med Jens Glenne, som var bestemors bror. Den som flest vil huske i dag, er Olaf Jahren på Bredeg i Trømborg. Han ble meget gammel og satt på kontoret i Eidsberg Brannkasse mange år etter han var pensjonist. Hver gang jeg var i brannkassa nevnte han at han hadde gått på amtskolen på Mustorp, som sikkert var meget stort den gangen.

Hovedbygningen på Mustorp er satt opp mellom 1710 og 1713. Det var også en vinkel til, mot vest, i to fulle etasjer. Den ble revet i 1878 og satt opp i Bergerkrysset på Mysen, der den ble revet i 1978. Den ble kalt Aasgården etter en snekker Aas på Mysen. Bestefar beskriver at i annen etasje var det to rom som salmakeren og skomakeren satt med reparasjoner. Her var det og et do med fritt fall ned. Her gikk geita under og spiste opp alt som kom tørt og fast. Det var nok den første form for tørrklosett. Slik var det også i hovedbygningen nede. I en branntakst fra 1801 står det beskrevet at det luktet noe forferdelig. Tenk når det var selskap og mange skulle på do!

Rettelse fra forrige utgave, side 63

Dette er ikke Ivar A. O. Mustorp, men Petter Eriksen, bestefar til Ingrid Mustorp, som er nevnt i «Minner fra krigen» av Erling Mustorp.

